



Handläggare:
Ann-Kristin Sandebjer
och Lena Tengvall
Telefon: 08 508 25 407/408

Till
Socialtjänst- och arbetsmarknadsnämnden

Funktionshinderinspektörernas årsrapport – avser verksamhetsår 2009

Förslag till beslut

1. Socialtjänst- och arbetsmarknadsnämndens godkänner för egen del funktionshinderinspektörernas årsrapport
2. Socialtjänst- och arbetsmarknadsnämnden föreslår att kommunstyrelsen antar föreliggande rapport

Gillis Hammar
Förvaltningschef

Fredrik Jurdell
Avdelningschef

Sammanfattning

Inspektörernas arbete 2009 har inriktats på information, omvärldsbevakning samt granskning av stadens verksamheter. Granskningsarbetet har bedrivits i stadsdelsnämnderna Farsta, Hässelby-Vällingby, Södermalm och Östermalm avseende arbets- och sysselsättningsverksamhet (SoL) och daglig verksamhet (LSS). Helhetsbilden är att medarbetarna i de aktuella verksamheterna är engagerade och att brukarna får ett gott bemötande. Exempel på förbättringsområden är dokumentation inom myndighetsutövningen, särskilt journalföring och beställningar. Den biståndsbedömda tiden inom socialpsykiatriens verksamheter behöver utökas. Inspektörerna noterar att de granskade verksamheternas lokaler uppvisade stora kvalitetsskillnader. Granskningarna visar också att verksamheterna för personer med förvärvade hjärnskador inte når samma kvalitetsnivå som motsvarande för yngre personer med demens.

Som goda exempel lyfts verksamheter där brukarna och personalen arbetar i team med meningsfulla arbetsuppgifter, t.ex. Containerråttans DV (dagliga verksamhet) Hässelby -Vällingby och Arbetscentrum Södermalm. Danvikstulls DV, Södermalm lägger stor vikt vid brukarnas delaktighet och möjligheter till kommunikation och är även ett gott exempel på personalengagerande värdegrundsarbete. Vid inspektörernas och funktionshinderombudsmannens seminarium under hösten medverkade Björnligans DV, Södermalm och Edö service, socialpsykiatrien Farsta, som goda exempel på s.k. *utflyttade* verksamheter, förlagda till externa arbetsplatser.

Inom särvtillämpningen har utbildningsutbudet anpassats för att ge ökade möjligheter till arbete och praktikplatser, vilket är positivt. Samverkan mellan daglig verksamhet och gruppboendestäder behöver förstärkas och verksamheternas öppettider ses över, för att underlätta vardagslivet för personer med funktionsnedsättning och deras anhöriga. Ett bra exempel på forum för delaktighet inom daglig verksamhet är verkstadsklubbar, något som inspektörerna rekommenderar även för socialpsykiatriens verksamheter. Det databaserade enkätverktyget *Pict-O-Stat* tas upp som ett annat sätt att stärka brukarna i att självständigt framföra sina synpunkter.

Forum funktionshinder inom Handikapp & Habilitering SLL, ger vägledning per telefon och via webben. Inspektörerna efterfrågar här ett samarbete med Stockholms stad för att bredda och öka kvaliteten i informationen till brukarna.

Kunskap om målgruppens levnadsförhållanden utgör ett viktigt underlag för inspektörernas arbete. Ett flertal forskningsrapporterna visar att det föreligger stora skillnader mot befolkningen i övrigt när det gäller hälsa, arbete, inkomst och socialt umgänge. Inspektörerna följer även stadens kvalitetsarbete, som t.ex. DUR-projektet och projektet med Individuell plan. Granskningsomgång 3 har nyligen inletts med granskning av insatser till döva och dövblinda personer.

Ärendet

Funktionshinderinspektörerna för Stockholms stad överlämnar härmed årsrapport nummer tre som avser verksamhetsår 2009.

Ärendets beredning

Ärendet har beretts vid avdelningen för stadsövergripande frågor.

Bakgrund

Funktionshinderinspektörernas uppdrag innebär att granska och inspektera stöd och insatser som ges inom hela funktionshinderområdet, inklusive socialpsykiatri. Inspektörsarbetet avser alla insatser till alla åldersgrupper enligt socialtjänstlagen (SoL) och lagen om stöd och service till vissa funktionshindrade (LSS). Granskningen ska belysa ett verksamhetsområde i taget vilket innebär att flera stadsdelsnämnder involveras vid varje inspektion. Granskningen ska ha ett generellt brukarperspektiv och en förutsättning för detta är nära kontakter med aktuella brukarorganisationer och handikappråd.

Inspektörsarbetet 2009

Genomförd granskning

Inspektörerna har under 2009 granskat dagliga verksamheter enligt LSS och arbetsverksamheter enligt SoL i Farstas, Hässelby-Vällingbys, Södermalm och Östermalm stadsdelsförvaltningar. Uppdraget omfattade totalt 18 biståndsbedömda verksamheter: arbets- och sysselsättningsverksamhet inom socialpsykiatri, traditionell och *utflyttad* daglig verksamhet, verksamhet för personer med autism, för yngre personer med demens och för personer med förvärvade hjärnskador. Verksamheter i privat regi har besökts som referens: Sensus mediacenter, två av Frösundas verksamheter och Törngårdens autismcenter. Granskningsrapporten¹ har lämnats till Socialtjänst- och arbetsmarknadsnämnden samt berörda stadsdelsnämnder. Resultat av granskningar har kontinuerligt återförts och diskuterats med såväl brukare som chefer och personalgrupper. Vid ett antal av verksamheterna har mer ingående samtal förts med ansvariga chefer och personal kring alternativ till och förbättringar av arbetsmetoder. Några av verksamheterna har även fått konkreta utvecklingsförslag.

Helhetsbedömning

Ett sammantaget intryck av genomförd granskning är att brukarna får ett gott bemötande och att det är engagerade medarbetare i de aktuella verksamheterna. Personalgrupperna i verksamheterna besitter i många fall ”tyst” kunskap och behöver stöd från ledningen att formulera sin verksamhetsidé och beskriva sitt arbetssätt. I samband med valfrihetsreformen för brukarna är det nödvändigt med tydliga verksamhetsbeskrivningar så att jämförelser kan göras via webben. I samband med granskning av myndighetssidans dokumentation, inom såväl socialpsykiatri som funktionshinderområdet, uppmärksammades brister framförallt när det gäller löpande journalanteckningar och beställningar.

Goda exempel

¹ SAN dnr. 3.6-0100 /2009

SoL

Socialpsykiatrins målgrupp erbjuds att delta i datakurser på Arbetscentrum (AC), Östermalm och AC Hässelby-Vällingby. Genom datakurserna ökar möjligheterna till delaktighet vilket är angeläget för målgruppen och kan ses som ett gott exempel. Vid AC Östermalm har brukarna tillgång till en bokningsbar dator vilket ger ytterligare förutsättningar till datorvana.

LSS

Goda exempel som har uppmärksammats på Danvikstulls DV, Södermalm, är personalgruppens processinriktade värdegrundsarbete. Verksamheten arbetar även med levnadsberättelser som ger förutsättningar för ett individuellt bemötande av brukarna. Varje stödperson inom Danvikstull har ett skriftligt avtal att aktivt arbeta med *sina* brukares möjligheter till kommunikation.

Vid Farsta DV har brukare med omfattande omvårdnadsbehov möjlighet till stimulerande och aktiverande former för rörelse och träning genom utarbetade program som rullstolsdans och liggande dans. Astrakans DV, Hässelby-Vällingby, har på ett mycket genomtänkt sätt utformat rummen för sinnesstimulering. På Exempel på individanpassat kognitivt stöd kan ses på Drakens DV, Södermalm, där brukare med hjälp av detta kan genomföra aktiviteter som t.ex. dukning och aktivt bidra i vardagslivet på verksamheten.

SoL och LSS

Verksamheter som Arbetscentrum, Södermalm (SoL) och Containeråttans DV, Hässelby-Vällingby (LSS), Kryddboden (LSS) och Edö Service (SoL), Farsta, arbetar aktivt med att finna meningsfulla arbetsuppgifter för brukarna. Merparten av arbetsuppgifterna utgår från beställningar/uppdrag och aktiviteten får en tydlig början och slut. Brukarinflytandet och känslan av delaktighet ökar när brukare och personal arbetar i team och har gemensamma planeringsdagar som t.ex. på Edö service och Kryddboden, Farsta. Under granskningen uppmärksammades flera välfungerande s.k. utflyttade verksamheter, förlagda till äldreboende och olika privata företag, vilket är positivt då det är ett arbetssätt som ligger i tiden.

Utvecklingsområden

För att nå ökad kvalitet och rättsäkerhet för brukarna måste journalföringen förbättras och beställningarna bli tydligare och möjliga att följa upp. Utförarverksamheterna meddelar vissa svårigheter att utforma och individanpassa insatser till följd av oklara beställningar. Inom flera av de granskade utförarverksamheterna, reglerade av såväl SoL som LSS, brister det i rutiner när det gäller att använda stadens dokumentationssystem ParaSoL.

Granskningsresultaten visar på att verksamheternas lokaler uppvisade stora skillnader både vad gäller ytstorlek, tillgänglighet, utformning och inredning.

Granskningen av socialpsykiatrien visade att brukarna behöver tillbringa mer tid i verksamheterna för att ges bättre möjligheter till arbetsträning och utveckling.

Det framkom även vid granskningen att vissa av LSS-verksamheterna behöver utveckla de skriftliga rutinerna för att minimera fel och brister i det dagliga arbetet. Ytterligare ett utvecklingsområde inom flertalet av de granskade LSS-verksamheterna är personalens kompetens kring alternativ kommunikation liksom kunskap om och användning av kognitiva hjälpmedel som också behöver nå ut till fler brukare.

I de två granskade biståndsbedömda verksamheterna för personer med förvärvade hjärnsador skiljer sig utbudet av aktiviteter mycket lite ifrån vad som erbjuds vid en öppen träfflokal. Det framkom även att gruppen yngre personer med demens får en bättre kvalitet med genomtänkt struktur och mer individanpassning i sin insats än hjärnskadegruppen. I utvecklingsarbetet bör ingå upprättande av en tydligare struktur med individanpassade sysselsättningar.

Seminarium - vägen ut till arbete och studier

Tillsammans med funktionshinderombudsmannen (FO) har inspektörerna hållit det första gemensamma seminariet där ämnet var *Daglig verksamhet i tiden*. Huvudtemat var vägar till arbetsmarknaden för personer med funktionsnedsättning och särskilt inbjudna att medverka aktivt var representanter från Försäkringskassan, stadens Jobbtorg och från Arbetsförmedlingens Unga funktionshindrade. Till seminariet inbjöds stadens biståndshandläggare och chefer i kommunala och privata dagliga verksamheter och arbets- och sysselsättningsverksamheter. Trots varierande åtgärds paket och projekt är det svårt att nå ut med resurserna till brukarna på ett optimalt sätt, vilket blev tydligt vid seminariet.

Brukarinflytande

För socialpsykiatriens målgrupp har ett Inflytandeprojekt² hållits inom ramen för Nationell psykiatrisamordning, vilket bl.a. resulterat i en rapport med ett policydokument med förslag till vidareutveckling av brukar- och anhöriginflytande på olika nivåer. Inspektörerna vill framhålla vikten av att dessa dokument och förslag görs väl kända av ansvariga för socialpsykiatriens verksamheter. Inflytandeprojektet lyfter även utmaningen för intresseorganisationer att ta fram riktlinjer för informations- och utbildningsinsatser som kan leda till nyrekrytering av främst yngre personer.

² För dialog och förändring. Så vill vi ha inflytande. En rapport från Inflytandeprojektet, 2005-2007, Nationell psykiatrisamordning.

Verkstadsklubbarna inom LSS-verksamheter som arbetar för brukarinflytande leds av en utifrån kommande cirkelledare och genomförs enligt regelrätt föreningsteknik. Inspektörerna ser verkstadsklubbarna som ett viktigt forum för brukarna ur delaktighetssynpunkt och rekommenderar mötesmodellen till socialpsykiatrins verksamheter.

Ett viktigt led i kvalitetsarbetet är att genomföra regelbundna brukarundersökningar där brukarnas synpunkter tas tillvara. Inom ramen för *Inflytandeprojektet* framförs också vikten av att säkerställa den enskildes delaktighet och inflytande genom *Brukarrevision* som en granskningsmetod att rekommendera. Det databaserade enkätverktyget *Pict-O-Stat* kan öka brukarnas möjligheter att självständigt föra fram sina åsikter.

Brukarstöd

Brukarstödscentrum i Göteborg är ett gott exempel på hur brukarens behov uppmärksammas och hanteras på ett smidigt sätt. Verksamheten är en del av HSO (Handikappföreningarnas Samarbetsorgan) i Göteborg och kan ge brukarna och deras anhöriga stöd utan krav på medlemskap, remisser eller särskilt ansökningsförfarande.

I oktober 2009 öppnade Forum Funktionshinder, ett informations- och kunskapscenter inom Handikapp & Habilitering³, SLL. Centret tillhandahåller bibliotek, rådgivning och utbildning för verksamheter, brukare och deras anhöriga. Inom såväl staden som landstinget finns kompetens och kunskap men informationsvägar och samverksanskanaler mellan aktörerna är ibland bristfälliga.

Brukarmedverkan i verksamheter

Hjärnskadeförbundet *Hjärnkraft* arbetar för personer som förvärvat hjärnskador i vuxen ålder. Under 2009 bedrevs en försöksverksamhet med en hjärnskadekoordinator som ger information, stöd och samordnar vårdkontakter. Exempel på hjälp till självhjälp är att Hjärnkrafts medlemmar erbjuds kurser i bl. a massage och datahantering för att sedan självständigt hålla i aktiviteter för övriga.

Vid Sensus Mediacenter bedrivs en daglig verksamhet med teater- och medieinriktning och brukare ansvarar tillsammans med personal för produktion av teaterpjäser och konserter. Det konstnärliga arbetet ger ett jämlikt förhållande mellan personal och brukare med ett gemensamt mål. Inspektörerna mötte starkt engagerade och delaktiga brukare som agerade självständigt med arbetsledare i bakgrunden.

³ www.habilitering.nu

Möjlighet att leva som andra

Gruppboendestäder har ofta ingen beredskap att hantera situationer då brukare blir sjuka eller annars behöver vara hemma från den dagliga verksamheten. Att hitta samarbetsformer mellan boendet och den dagliga verksamheten är en angelägen ledningsfråga. Behovet av tillsyn i anslutning till daglig verksamhet för brukare boende i föräldrahemmet är också en aktuell fråga i tiden, vilket även berör yngre personer med demens eller förvärvat hjärnskada med yrkesarbetande partner.

Deltagande i särsvuxundervisning kan öka brukarnas självförtroende och möjlighet till delaktighet där de arbetsinriktade kurserna kan vara ett led på vägen ut i arbetslivet. Granskningsarbetet har påvisat svårigheter med informationsutbytet mellan särsvux och berörda verksamheter samt att erfarenheter från särsvux i högre grad skulle kunna tillämpas inom daglig verksamhet. Information om sfi särsvux till såväl verksamheter som berörda målgrupper är ett annat angeläget utvecklingsområde.

Tillgång till lättläst information, läsombud och schemalagd läsning kan vara avgörande för personer med utvecklingsstörning och personer med psykiatrisk problematik när det gäller möjligheter till delaktighet och självbestämmande. Inför det kommande valet har Centrum för lättläst utarbetat ⁴en hemsida som ger ett underlag för valförberedelse. Ur delaktighetssynpunkt behöver anpassningen av stadens hemsidor förbättras för att vara tillgängliga för alla.

Omvärldsbevakning

Folkhälsoinstitutets rapport *Onödig ohälsa*⁵ beskriver att en mycket stor del av samhällets samlade ohälsa återfinns bland människor med funktionsnedsättning och är störst bland personer med rörelsehinder. I rapporten påvisas också att personer med funktionsnedsättning oftare har en kort utbildning, färre yrkesarbetar och fler har en sämre ekonomisk situation jämfört med befolkningen i övrigt. I en annan rapport, *Studier om hälsa för personer med utvecklingsstörning*⁶, sammanställs forskningen om målgruppens hälsoläge. Personer med utvecklingsstörning är underrepresenterade i undersökningar som har med hälsa att göra men i de uppgifter som finns påvisas en ökad sårbarhet för många sjukdomar. Forskningen visar på tydliga skillnader i levnadsförhållanden inom i stort sett alla livsområden, framför allt när det gäller arbete, inkomst och socialt umgänge. Målgruppens främsta inkomst är via socialförsäkringssystemet och enligt rapporten lever de ett begränsat socialt liv.

⁴ www.allavaljare.se

⁵ Statens folkhälsoinstitut, Östersund R 2008:13

⁶ Statens folkhälsoinstitut, Östersund R 2008:18

Det finns paralleller mellan folkhälsorapporterna och inspektörernas granskningsresultat framförallt vad det gäller svårigheter för personer med funktionsnedsättning att komma ut på arbetsmarknaden.

Kartläggning och enkät till socialpsykiatrins målgrupp

En brukarundersökning med socialpsykiatrins målgrupp genomfördes 2009⁷ genom USK (Utrednings- och statistikkontoret). Enkäten visade att de flesta svarande är nöjda med sin livssituation när det gäller boende, dagliga aktiviteter och sysselsättning, men också att en femtedel av de svarande är ganska eller mycket missnöjda med sitt boende och sin dagliga sysselsättning. Resultaten visade att de svarande var minst nöjda med sin fysiska hälsa, sin ekonomi och sin psykiska hälsa och ungefär två tredjedelar anser sig behöva mer stöd i att komma igång med fysiska aktiviteter, en femtedel säger sig ha ett utökat behov av sysselsättning och förändrat boende. En viktig aspekt som även framkom var att de personer som deltar sällan i verksamheten är mer missnöjda med sina möjligheter att påverka och känner sig mindre trygga där, än svarande som deltar 3-4 gånger i veckan.

Kvalitetsutveckling i staden

Från hösten 2008 till våren 2009 har ett projekt bedrivits för att anpassa socialpsykiatrins utredningsinstrumentet DUR (Dokumentation, Utredning och Resultat) till funktionshinderområdet. En enhetlig utredningsmodell och stöd för handläggare inom funktionshinderområdet har hittills saknats inom staden. Utredningsmodellen DUR började användas i projektform inom socialpsykiatri år 2005 och är ett viktigt led på väg till enhetlig handläggning och dokumentation över staden.

För att stimulera till ökad användning av individuell plan, (LSS 10 §) startade under hösten 2009 projektet ”Individuell planering i Stockholm stad”, ett samarbete mellan socialtjänst- och arbetsmarknadsförvaltningen och olika handikapporganisationer.

Planering 2010-2012

I december 2009 påbörjades en ny granskningsomgång av insatser riktade till döva och dövblinda personer. Arbetet inleds med granskning av daglig verksamhet följt av boendet för nämnda målgrupp. Teckenspråk är de dövas första språk och svenska språket läses inte av alla döva personer, möjligheter till teckentolkning har därför en central roll för målgruppen. Hur tolkverksamheten fungerar i praktiken och hur kommunikation via tolk inverkar i vardagen för målgruppen är viktigt för inspektörerna att ta del av.

⁷ *Socialpsykiatri i Stockholm*- enkät till brukarna våren 2009, SAN dnr.3.1 -0746/2009.



Under 2010 kommer inspektörerna att arbeta vidare med det ovan nämnda granskningsområdet med utgångspunkt från en kartläggning som sänts till samtliga stadsdelsförvaltningar. Nästa granskning kommer att planeras utifrån såväl de första fokusgruppsresultaten som kommande fokusgrupps- och granskningsresultat.

Bilaga

1. Funktionshinderinspektörernas årsrapport verksamhetsår 2009